

गोतमो राहूगणः। अग्निः। त्रिष्टुप्

का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शन्तमा का मनीषा।

को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥ १.०७६.०१

मनसो वराय- चित्तवृत्तिनिरोधाय । ते- त्वत्संबन्धि । का उपेतिः- कीदृशमुपासनम् । भुवत्- भवेत् । अग्ने । का । मनीषा । शन्तमा- शिवकरी । कः । यज्ञैः- दानदेवपूजासङ्गतिकरणैः । परि- परितः । दक्षम्- सामर्थ्यम् । ते । आप- प्राप्नोति । केन मनसा- केन चित्तेन । ते- तुभ्यम् । दाशेम- प्रयच्छेम ॥१॥

एह्यग्र इह होता नि षीदादब्धः सु पुरण्ता भवा नः।

अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् ॥ १.०७६.०२

अग्ने । एहि- आगच्छ । होता- देवानामाह्वाता सन् । इह- अत्र । नि षीद- उपविश । अदब्धः- अहिंस्यः । सु- सुष्ठु । नः- अस्माकम् । पुरण्ता- पुरोगामी । भव । विश्वमिन्वे- विश्वव्यापिन्यौ । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । त्वा- भवन्तम् । अवताम्- रक्षताम् । महे- महते । सौमनसाय- शोभनचित्ताय । देवान्- द्योतनशक्तीः । यज- पूजय ॥२॥

प्र सु विश्वान्नक्षसो धक्ष्यग्ने भवा यज्ञानामभिशस्तिपावा।

अथा वह सोमपतिं हरिभ्यामातिथ्यमस्मै चकृमा सुदान्नै ॥ १.०७६.०३

प्र- प्रकर्षेण । सु- सुष्ठु । विश्वान्- सर्वाः । रक्षसः- स्वार्थैकलक्ष्यशक्तीः । यस्माद्वयं रक्षितव्याः तद्रक्ष
इति यास्कः । धक्षि- दह । अग्ने । यज्ञानाम्- अस्मद्दानानां पूजानां सङ्गतिकरणानाम् ।
अभिशास्तिपावा- हिंसातो रक्षकः । भव । अथ- अनन्तरम् । सोमपतिम्- सोमपालकमिन्द्रं
इन्द्रियेशनदैवतम् । हरिभ्याम्- आकर्षणशक्तिप्रतीकाश्वाभ्याम् । आ वह- प्रापय । अस्मै- एतस्मै ।
सुदान्ने- शोभनदायकाय । आतिथ्यम् । चकृम- कुर्मः ॥३॥

प्रजावता वचसा वह्निरासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।

वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम् ॥ १.०७६.०४

आसा- मुखेन । प्रजावता- सन्ततिदायकेन । वचसा- मन्त्रेण । वह्निः- अग्निः । भवति । हुवे-
तमग्निमाह्वयामि । देवैः- द्योतनशक्तिभिः । इह- अत्र । नि सत्सि- हे अग्ने निषीद । होत्रम्- मन्त्रम् ।
होत्राशब्दो वाङ्मनामसु पठितः । पोत्रम्- पोता शोधकः । शोधकः पवमानसोम एव । तस्य
त्राणभूतकलशः पोत्रम् । वेषि- कामयस्व । यजत्र- यज्ञरक्षक । प्रयन्तः- प्रकर्षनियन्तः । जनितः-
जनयितः । वसूनाम्- वृत्तिस्तम्भकरीर्भाविनाः । वसु स्तम्भे । बोधि- बोधय ॥४॥

यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन् ।

एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुहा यजस्व ॥ १.०७६.०५

यथा । विप्रस्य- मेधाविनः । मनुषः- ज्ञानिनः । मन ज्ञाने । उपासने । कविः सन्- क्रान्तदर्शी सन् ।
कविभिः- दर्शनात्मकैः । हविर्भिः- विद्यामयैर्हविर्भिः । देवान्- द्योतनशक्तीः । अयजः- उपासनं
चकर्त्त । एव- तथा । होतः- देवाह्वतः । सत्यतर- ऋतभूत । त्वम् । अद्य- इदानीम् । अग्ने ।
मन्द्रया- हर्षकरेण । जुहा- आह्वानेन । यजस्व- उपास्व ॥५॥